

LES CERÀMIQUES DE VERNÍS NEGRE
DE CAN SOTATERRA A SOLSONA
I L'ESTRATIGRAFIA COMPARADA
DELS JACIMENTS PRE-RÒMANS DEL
SOLSONÈS

Miquel Cura i Morera

La coneixença del món pre-romà en el Solsonès es fonamenta principalment en les investigacions realitzades per mossèn Joan Serra i Vilaró durant el primer terç del present segle. Aquestes excavacions, recollides en un conjunt de memòries¹, són encara avui summament valuoses i confirmen la qualitat científica del seu autor anticipant-se a la majoria dels seus coetanis. No obstant això, transcorregut més de mig segle d'aquelles i en l'estat actual de la investigació arqueològica a Catalunya, les interpretacions d'ordre històric i cronològic han sofert en línies generals algunes modificacions. A partir de 1971, i a través de diferents articles, hem anat posant al dia la tasca de mossèn Serra, i en concret aquella que fa referència al moment pre-romà, és a dir, al procés d'iberització de les comarques centrals de Catalunya².

¹ J. SERRA I VILARÓ, *Poblado ibérico de Castellvell (Solsona)*, Mem. 27 de la J.S.E.A., Madrid 1918; *Poblado ibérico de Anseresa (Olius)*, Mem. 35 de la J.S.E.A. Madrid 1921, *Poblado ibérico de San Miguel de Sorbu*, Mem. 44 de la J.S.E.A., Madrid 1922; *Estación ibérica, termas romanas y taller de terra sigillata en Solsona*, Mem. 63 de la U.S.E.A. Madrid 1924.

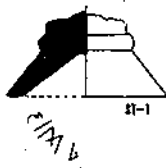
² M. CURA I MORERA, «Aproximació a l'estudi comparatiu del poblament pre-romà a la Catalunya Central», *Bol. Arq. Tarrac.* 113-120, Tarragona 1971-1972; *Contribució a l'estudi de les poblacions preromanes de l'interior de Catalunya*, II Col·loqui Internacional d'Arqueologia, Puigcerdà 1978; *Aportaciones al conocimiento del proceso de iberización en el interior de Cataluña*, Ampurias 38-40, Barcelona 1976-1978.

El present treball té com a finalitat presentar el darrer estudi, les troballes efectuades dins mateix del casc urbà de la ciutat de Solsona; i completar a través d'una stratigrafia comparada la visió global del procés d'iberització de la comarca del Solsonès.

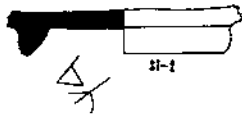
Hem d'assenyalar que en el present treball solament s'inclouen les troballes de ceràmiques de vernís negre procedents de Can Sotaterra, com els elements més antics d'un conjunt de materials, on la major part (terra sigillata) sobrepassen el canvi d'Era i entren de ple en el període de l'alt imperi, allunyant-se del complex històric que inclou el procés d'iberització.

L'inventari i les característiques de les ceràmiques de vernís negre de Can Sotaterra és el següent:

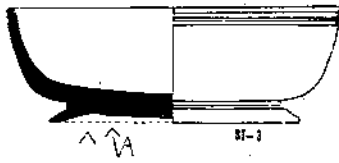
- St-1** Peu d'una copa, segurament de la forma 68 de Lamboglia. Vernís negre brillant que es desprèn amb facilitat i que recobreix tot el fragment. Pasta rogenca fosca, poc porosa. Campaniana A, datable vers la meitat del segle II aC. En la part externa un grafit en signes ibèrics: sbaša.
- St-2** Fragment de base pertanyent possiblement a la forma 57 de Lamboglia. Vernís negre intens, ben repartit en tota la seva superfície interna, que contrasta amb la qualitat dolenta i de tacte rugós de la part externa. Pasta rogenca fosca, molt porosa. Campanian A tardana, segle II aC. Presenta un grafit de dos signes: tir.
- St-3** Tassa de la forma I de Lamboglia. Vernís negre blavós que s'esquerda i salta amb facilitat; recobreix tot el fragment a excepció de la part interna del peu; taques digitals del terrissaire. Pasta rogenca clara, porosa. Campaniana B, finals del segle II o inicis del I aC. Grafit: lur.
- St-4** Tassa de la forma I de Lamboglia. Vernís negre opac de bona qualitat que no recobreix la part interna de la base; taques digitals. Pasta grisa-groguenca, porosa. En la part interior, decoració de cercles concèntrics. Possible imitació emporitana de la Campaniana B, primera meitat del segle I aC.
- St-5** Fragment de base d'una tassa de la forma I. Vernís negre amb tonalitats grisenques. Pasta groguenca fosca, porosa. Decoració de cercles concèntrics. Possible imitació emporitana de la Campaniana B, inicis del segle I aC. Grafit formant nexa: oe.

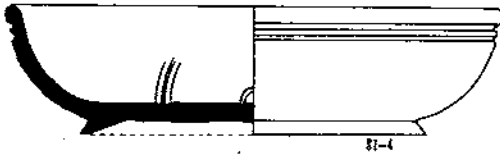
ST-1

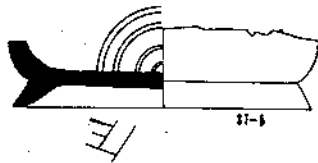
ST-2

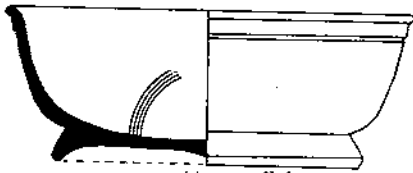
ST-3

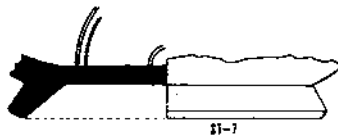
ST-4

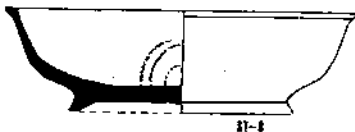
ST-5

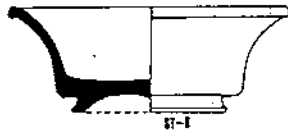
ST-6

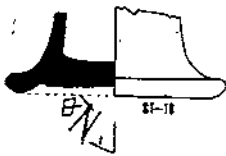
ST-7

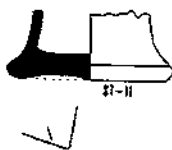
ST-8

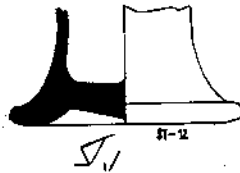
ST-9

ST-10

ST-11

ST-12

- St-6** Tassa de la forma 1. Vernís negre opac de distribució irregular amb tonalitats amarronades que s'intensifiquen vers el centre intern del vas; base externa amb taques digitals. Pasta groguenca fosca idèntica al fragment anterior. Decoració de cercles concèntrics. Imitació emporitana de la Campaniana B, inicis del segle I aC. Grafit disposat en tres línies: osnba/mure/kemn.
- St-7** Fragment de la base d'una possible tassa de la forma 1 de Lamboglia. Vernís negre opac en la seva superfície interna i amb tonalitats metàl·liques i superfície rugosa a l'externa. Pasta beix-rosada, porosa. Decoració de cercles concèntrics. Campaniana B, inicis del segle I aC. Grafit fortament incís amb caràcters llatins: PIL.
- St-8** Tassa de la forma 1 de Lamboglia. Vernís descurat en totes les seves superfícies, rugós i amb tonalitats amarronades; la base es presenta mancada de vernís i amb taques digitals del terrissaire. Pasta groguenca fosca, porosa. Tres cercles concèntrics formen la seva decoració interna. Imitació emporitana de la Campaniana B, segle I aC.
- St-9** Tassa de parets convexes, forma 2 de Lamboglia. Vernís negre poc curat de tonalitats amarronades que salta amb facilitat. Pasta rosada clara, porosa. Campaniana B, primer terç del segle I aC.
- St-10** Base de pyxis, forma 3 de Lamboglia. Vernís negre opac amb algunes tonalitats amarronades clares. Argila rosada clara, porosa. Campaniana B, segona meitat del segle II aC. Grafit de tres signes en caràcters ibèrics: kanr.
- St-11** Base de pyxis, forma 3. Vernís i pasta idèntiques al fragment anterior. Campaniana B. Grafit: ka.
- St-12** Base de pyxis, forma 3. Vernís negre opac amb tonalitats blavoses. Argila idèntica a les dues anteriors. Campaniana B, Grafit: lbas.
- St-13** Fragment de peu d'una copa indeterminada. Vernís negre opac amb tonalitats amarronades. Pasta rogenca amarronada, porosa. Campaniana A, segle II aC. Grafit: m. Aquesta peça fou perforada i reutilitzada possiblement com fusaïola.
- St-14** Part inferior d'un plat de la forma 5 de Lamboglia. Vernís negre opac que es distribueix irregularment sobre una superfície rugosa. Argila rosada clara, porosa. Presenta una decoració de cercles concèntrics i estries obrades amb

- rodeta. Campaniana B, segona meitat del segle II aC.
Grafit: os.
- St-15** Plat de la forma 5 de Lamboglia. Vernís negre opac distribuït sobre una superfície rugosa agafant algunes tonalitats amarronades clares. Pasta beix-groguenca, porosa. Imitació emporitana de la Campaniana B, segle I aC.
- St-16** Base, forma indeterminada amb peu curt i recte. Vernís negre amb tonalitats amarronades repartides irregularment. Argila rogenca fosca, molt porosa. Campaniana A tardana, datable a finals del segle II o inicis del I aC. Grafit d'un sol signe: o.
- St-17** Base d'una pàtera de la forma 8 de Lamboglia. Vernís negre opac repartit irregularment que no recobreix la part interna de la base. Pasta color beix porosa. El centre intern presenta una decoració de tipus losàngic. Imitació emporitana de la Campaniana B, primera meitat del segle I aC.
- St-18** Base d'una pàtera de forma indeterminada. Vernís i pasta idèntiques al fragment anterior. Imitació emporitana de la Campaniana B. En la base externa presenta dos grafit: ute/om.
- St-19** Fragment de la paret d'un plat possiblement de la forma 5 de Lamboglia. Vernís negre opac amb tonalitats amarroades. Argila color beix porosa. Restes d'una decoració d'estries obrades amb rodeta. Imitació emporitana de la Campaniana B, primera meitat del segle I aC. Grafit incomplet: ...sre.
- St-20** Fragment. Vernís negre opac sobre superfície rugosa. Pasta groguenca rosada. Campaniana B. Grafit fortament incís: i.
- St-21** Fragment. Vernís negre amb tonalitats blavoses sobre superfícies rugoses. Pasta rosada clara, porosa, Campaniana B. Grafit incomplet: a...
- St-22** Fragment. Vernís negre opac que salta fàcilment, amb tonalitats amarronades. Pasta rosada clara, porosa. Campaniana B. Grafit incomplet: ...bas...
- St-23** Gerreta que ha perdut la seva nansa, assimilable a la forma 11 de Lamboglia. Vernís negre opac molt alterat que recobreix tota la superfície externa fins a la motllura interna de la vora. Pasta grisenca. Datable del segle II aC.

L'estudi d'aquestes ceràmiques, malgrat que no constitueixen un conjunt massa nombrós, no deixa d'aportar-nos algunes conclusions interessants. A més, s'ha de tenir en compte la desconeixença de moment d'altres sectors d'hàbitat dintre del nucli urbà de Solsona, que, si existien, podrien modificar la visió actual.

a) Totes aquestes ceràmiques de vernís negre formen un conjunt molt homogeni, datable a partir de la segona meitat del segle II aC per prolongar-se durant el segle I aC.

b) Confirma les afirmacions d'Enric Sanmartí sobre les ceràmiques de vernís negre de Sant Miquel de Sorba³ amb un percentatge equivalent entre les Campanianes B i les imitacions emporitanes d'aquestes, així com la presència d'algunes ceràmiques fabricades a Etrúria (ceràmiques de Cosa), i en el nostre cas la gerreta (St-23)⁴.

c) La difusió de l'escriptura ibèrica a les contrades de l'interior de Catalunya en una època tardana, el segle II aC, i sens dubte imposada per la presència militar⁵ i el domini polític *de facto* dels romans, asseguren l'assentament del procés d'iberització com una etapa d'uniformisme cultural del territori.

El context històric del procés d'iberització a través de les estratigrafies comparades dels jaciments pre-romans del Solsonès

Si definim la *iberització* com un procés més o menys llarg de canvis econòmics, socials i culturals que sofreixen les comunitats autòctones per l'estímul d'unes influències forànies d'origen mediterrani, on es substitueix el règim de producció autosuficient pel d'acumulació de primeres matèries que els permet l'accés al món capitalista-comercial de l'antiguitat, la comarca del Solsonès ens ofereix a través dels seus jaciments arqueològics tota la seqüència d'aquest procés.

³ E. SANMARTÍ GREGO, *Breu aproximació a la ceràmica de vernís negre del poblat de Sant Miquel de Sorba*. I Col·loqui Internacional d'Arqueologia, Cypsela, 1, Girona 1976.

⁴ J. P. MOREL, *Ceramique Campanienne: Les formes*. Ecole Française de Roma, 1981 t. I, pp. 340 i 355.

⁵ M. TARADELL, *La fortificació romana de Tentelatge*. II Col·loqui Internacional d'Arqueologia, Puigcerdà 1978.

El poblat de Castellvell, que domina la ciutat de Solsona, ofereix en la seva fase més antiga, *Castellvell-III*, la primera presència de materials importats (àmfores de coll cilíndric, urnes d'orelletes, ceràmiques gregues d'occident) dintre d'un conjunt indígena de ceràmiques a mà que responen a una tradició del Bronze Final II amb influències de la cultura dels «túmuls occidentals». Aquesta ocupació quedaria datada a partir del segle VII i part del segle VI aC, testimoniant la vitalitat de l'impacte mediterrani vers les zones llunyanes de la costa⁶.

El poblat d'*Anseresa*, amb la seva peculiar característica urbana, situat a 12 km. de Solsona, sobre el Cardener, ofereix les primeres ceràmiques locals obrades a torn, que imiten prototips ceràmics d'origen mediterrani (kylix, oenochoes...) i que presenta una cronologia⁷ de la segona meitat del segle VI i del V aC.

Els elements més antics de *Sant Miquel de Sorba* són de finals del segle V aC. Però aquest jaciment presenta una llarga cronologia, ja que arriba a romanitzar-se, i a manca de noves excavacions resulta difícil de poder distingir els seus diferents períodes⁸.

A finals del segle III aC s'ocupa de nou Castellvell (*Castellvell-II*), però d'ell no en sabem gairebé res, ja que els treballs agrícoles l'han pràcticament destruït⁹.

Finalment tenim *Can Sotaterra* —motiu del present treball— i que constitueix el nucli inicial de l'actual Solsona, i que adduïria la presència de la *Setelsis* de Tolomeu¹⁰, que es constitueix segons les ceràmiques estudiades a voltants de l'any 150 aC com un possible assaig de concentració de població a la plana per part dels conqueridors romans. A partir de l'any 100 aC s'inicia la definitiva configuració i organització político-administrativa del territori que culminarà a l'alt imperi: les colònies i els

⁶ J. SERRA I VILARÓ, *El poblado ibérico de Castellvell*, op. cit. M. CURA I MORERA, *Aportaciones al conocimiento...* op. cit.

⁷ J. SERRA I VILARÓ, *El poblado ibérico en Anseresa...* op. cit. M. CURA I MORERA, *Contribució a l'estudi...* op. cit.

⁸ J. SERRA I VILARÓ, *El poblado ibérico de San Miguel...* op. cit. E. SANMARTÍ GRECO, *Greu aproximació...* op. cit.

⁹ Existeix encara una altra fase, *Castellvell-I*, que correspondria possiblement a una vila romana (J. SERRA I VILARÓ, *El poblado ibérico de Castellvell...* op. cit.).

¹⁰ TOLOMEU, II, 6, 71.

municipis com a entitats jurídiques del món romà. D'aquest fet transcendental quedarà exclosa l'antiga Solsona, possiblement reduïda a *vicus* dependent d'algun altre municipi¹¹, i aquesta manca d'entitat jurídica per part dels romans condicionarà tota la seva història com a comtat o bisbat mancat¹².

¹¹ A la zona de l'interior es constata una manca de municipis romans, i sembla que van romandre formes de propietat comunal, encara que possiblement en molts casos aquestes comunitats foren englobades en formes de dependència sota propietaris romans o indígenes. Així, el possible *vicus* de Solsona quedaria testimoniat pels topònims de Brichs o Tribrichs de la seva rodalia. Per la seva posició geogràfica ella podia quedar inclosa dintre del municipi de *Iesso* (Guissona).

¹² Per raons conjunturals de protecció religiosa, Felip II li atorgà un bisbat el 1594.